

**TIJORAT BANKLARIDA XALQARO PUL O'TKAZMALARI, ULARNING HISOBI
VA AUDITINI TAKOMILLASHTIRISH.****Raximova Xovar***Ilmiy rahbar Dotsent***Qurbonov Dilshodjon Murod o'g'li***Bank Moliya akademiyasi magistranti*

Annotatsiya: Prezidentimizning 2020-yil 12-maydagi "2020—2025-yillarga mo'ljallangan O'zbekiston Respublikasining bank tizimini isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi farmoniga asosan hozirda 6 ta tijorat banki – "Ipotekabank", "Sanoatqurilishbank", "Turonbank", "Asakabank", "Aloqabank" va "Agrobank" moliyaviy diagnostika asosida istiqbolli strategiyalarni ishlab chiqish va xususiylashtirish masalalari bo'yicha xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni boshlagan. Bank tizimida yuz berayotgan transformatsiya jarayonlari haqida ko'proq ma'lumot olish maqsadida AT "Aloqabank" faoliyati bilan qiziqdik.

Kalit so'zlar: "Ipotekabank", "Sanoatqurilishbank", "Turonbank", "Asakabank", "Aloqabank", "Agrobank", iqtisodiyot, Payme, Click, Uzmobil

Raqamli transformatsiya dunyo biznesining raqamli iqtisodiyot jamiyatining yangi shartlari va afzalliklariga moslasha boshlagan muqarrar jarayon bo'lib, raqamli texnologiyani tatbiq etish orqali jamiyatda insonlarning turmush darajasini yaxshilash, qulayliklar yaratish va sifatini oshirishga xizmat qiluvchi vosita hisoblanadi. Tijorat banklari o'zining xalk xojaligida tutgan urni va o'ziga xos faoliyati bilan bozor iqtisodiyotining ajralmas kismi sifatida yuzaga keldi. Tijorat bank larining bugungi kundagi faoliyatiga etibor beradigan bolsak, xalk xojaligining xech bir subekti yukki, u bugun bank xizmatidan foydalanilmayotgan bolsin. Bundan tashkari banklar oz mijozlariga moliyaviy broker Sifatida xam xizmat ko'rsatmoqda. Banklarning bunday funktsiyani Bajarishlari korxonalar tashkilotlarning kimmatli kogoslar bozori operatsiyalarida katnashishlari uchun kulay sharoit yaratmokda. Aktivlarni boshkarishning asosiy maksadi tavakkal qilishning eng past darajasi sharoitida daromad foiz tushumlari va xarajatlar orasidagi farqni mumkin qadar oshirish uni juda bo'lmaganda barqaror darajada saklab turishdan iborat ekanligi ma'lum. qiska muddatli kreditlarga kuyidagilar kiradi:

1. Lombard.
2. Kontakorrent.
3. Overdraft.

Umuman Bankda kredit berish jarayoni qarz oluvchilar sonini Ancha ko'paytirishga, mijozlarni moliyaviy axvolini xar tomonlama va Chukur taxlil qilish, ishonchli mijozlarni tanlash asosida, kredit soxasida uchraydigan tavakallarni kamaytirish, kreditdan maksadga Muvofiq ravishda foydalanish, kredit olishga karatilgan takliflarni shu Yunalishda taksimlash va qabul qilish, kreditning

kaytarilishini Taminlaydigan kushimcha shakllardan foydalanish tomonga yo'naltirilgan. Mijozlar kredit olish uchun bankka kredit summasi, Muddati, foiz stavkasi, maksadi, taminot turi korsatilgan ariza, tasis Xujjatlaridan nusxa, suralayotgan loyixa buyicha biznesreja, sunggi Xisobot sanasiga tozilgan va tasdiklangan balans xisobotlari takdim etishlari lozim. Biznes-rejada loyixani amalga oshiruvchi buyicha tulik malumotlar, kreditning maksadi va uning axamiyati, loyixa buyicha bozorning urganish natijalari, boshkaruv tizimi, mexnat resurslari, Ishlab chikarishni tashkil etilishi va rejalashtirilishi, ishlab chikarish va boshka xarajatlar, mamuriyboshkaruv xarajatlari, olinadigan daromad va foyda, loyixaga tasir etuvchi risk faktorlari, pul oqimlari Prognozi, kreditning kaytarish jadvali ko`rsatilishiga katta axamiyat beriladi. Davlat banklarini transformatsiya qilishning asosiy yo`nalishlaridan biri ham aynan IT sohasini rivojlantirish masalasidir. 2017-yil avgust oyida "Aloqabank"da elektron tijoratni yana-da rivojlantirish, xizmat ko`rsatish sifatini oshirish, xizmat ko`rsatish jarayonlarini avtomatlashtirish hamda zamonaviy bank xizmatlarini joriy etish maqsadida "Elektron tijorat va biznesni rivojlantirish departamenti" tashkil etildi. Shu yilning o`zida O`zbekistonda birinchi bo`lib jismoniy shaxslar uchun overdraft kreditlar joriy etildi.

Xo`sh, bugun 13 ta filiali hamda 77 ta kompleks xizmatlar ko`rsatish markazlari faoliyat ko`rsatib kelayotgan bankda bu jarayonda qanday o`zgarishlar kuzatilmoqda? Mamlakatimizda elektron tijorat sohasida faoliyat boshlagan ilk bank aytish kerakki, mazkur muassasa O`zbekistonda elektron tijorat sohasida faoliyat boshlagan birinchi bank hisoblanadi. Bank virtual terminallar bilan ilk ekvayring faoliyatini 2014-yilda yo`lga qo`ygan. Mamlakatdagi birinchi to`lov tashkilotlari — Payme, Click bilan hamkorlik munosabatlarini o`rnatib, ularga E-Pos terminallar orqali xizmat ko`rsatishni boshlagan. 2016-yilda mazkur ikki tashkilot bilan hamkorlikda O`zbekistonda birinchi bo`lib kartadan kartaga onlayn o`tkazmalar hamda bank kreditlarini onlayn so`ndirish loyihasi ishga tushirilganini ham qo`shimcha qilish joiz.

Hozir barcha mustaqil to`lov tashkilotlari, jumladan, Payme, Click, Paynet, Payme, U-pay, Oson bankimizni o`zining hamkori sifatida tanlab, asosiy aylanmalarini biz orqali amalga oshirmoqda, — deydi "Aloqabank" ATB boshqaruvi raisi o`rinbosari Hasan Rahmatov. — Shuningdek, Beeline (Beepul), Ucell (U-to`lov) va Uzmobil (MyUztelecom) operatorlari mobil ilovalarining onlayn to`lovlari bizning bank orqali o`tadi. 2020-yil 1-oktyabr holatiga ko`ra, bank tomonidan E-Pos terminallar orqali xizmat 7 126 taga yetdi. 2020-yil 9 oylikda E-POS terminallar aylanmasi 2,8 trillion so`mni tashkil qilib, bozorda terminal parki bo`yicha 16-o`rin, ekvayring bo`yicha 3-o`rinni egalladi. mijozlar soni ilgari iste`molchilar jismoniy belgilarga – masalan, pullarini olishlari mumkin bo`lgan transchegaraviy to`lovlarni reklama qiluvchi belgiga tayanishardi", - deya qo`shimcha qildi Kursun. "Ammo hozir biz pulni to`g`ridan-to`g`ri bank hisob raqamlariga, kartalar va raqamli hamyonlarga, shuningdek, butun dunyo bo`ylab naqd pul to`lashning minglab variantlariga ytkazib beramiz. Shu bilan birga, odamlar raqamli usullarga tobora ko`proq murojaat qilar ekan, biz naqd pul olish imkoniyatini saqlab qolish muhimligini unutmashimiz muhimdir. Bu moliyaviy

inklyuzivlik uchun juda muhim, chunki hamma ham bank hisobiga ega emas va hamma ham kartaga ega emas – bu tanlov va haydovchilik inklyuziyasini taqdim etish haqida. Ko'proq odamlar tez va ishonchli to'lovlarni qanday va qachon amalga oshirishlarini ta'minlash uchun Mastercard Move – Mastercard'ning Mastercard transchegaraviy xizmatlari va Mastercard Send yechimlarini o'z ichiga olgan pul o'tkazmalarining to'liq portfeli – odamlar va tashkilotlarga pul mablag'larini xavfsiz jo'natish va qabul qilish imkonini beradi. Va xavfsiz, ham ichki, ham xalqaro. Taniqli iqtisodchi olimlar, jumladan Lavrushin "tijorat banki → bu tashkilot emas balki korxonada deb hisoblaydi. Ularning fikriga kora tijorat banklari ham mahsulot yaratadi. Tijorat banklari nomoddiy shaklga ega bolgan mahsulotlarni yaratadi. Misol: depozit va kredit. Lekin amaliyotda tijorat banklarini kredit muassasasi va kredit

Tashkiloti deb atash keng tarqalgan. Tijorat banklarining yuridik shaxs sifatidagi oziga xos maqomni quyidagi holatlarda yaqqol namoyon bo'ladi. Tijorat banklari butun iqtisodiyotda subektlari hamda aholini kreditlaydigan qudratli moliya institutlari hisoblanadi. Bugungi kunda ularning kreditlarisiz biror bir mamlakatda iqtisodiy osishni taminlash va uy-joy muammosini hal qilish mumkin emas. Tijorat banklari aholiga va xojalik yurituvchi subekt, hisob-kitob kassa xizmat korsatadigan moliyaviy institut hisoblanadi. Tijorat banklari faoliyati davlat tomonidan qattiq nazorat qiladigan moliya institutidir. Davlat odatda tijorat banklari faoliyatini Markaziy bank orqali nazorat qiladi. Bunday qattiq nazoratning asosiy sababi banklarga depozitlar va omonatlar berish huquqini berilganligidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Tijorat banklari - O'zbekiston Respublikasi Markaziy banking moliyaviy savodxonlik bo'yicha axborot-ta'lim veb-sayti <https://finlit.uz/uz/articles/financial-market/commercial-banks/>
2. Tijorat banki – Vikipediya https://uz.m.wikipedia.org/wiki/Tijorat_banki
3. Tijorat banklari - O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki <https://cbu.uz/uz/credit-organizations/banks/>
4. Tijorat banklarining bosh ofislari - O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki <https://cbu.uz/uz/credit-organizations/banks/head-offices/>
5. https://books.google.com/books?id=LPqCWBevP3QC&printsec=frontcover&dq=tijorat+banklari&hl=uz&newbks=1&newbks_redir=0&source=gb_mobile_search&sa=X&ved=2ahUKEwibjI6p9c6FAxUaBhAIHYaKDJQQ6AF6BAgMEAM